

Arts and Crafts Activities and Their Impacts on Teaching and Learning: A Case Study of Social Studies Department

การแข่งขันงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน
ที่ส่งผลต่อการเรียนการสอน:
กรณีศึกษาจากกลุ่มสาระสังคมศึกษา

รพีพรรณ จักรสาน¹

Rapeepan Jaksan

ปิยนุช พจนะลาวัณย์¹

Pinyapan Potjanalawan

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Corresponding Author:

Rapeepan Jaksan

Faculty of Humanities and Social Sciences,

Lampang Rajabhat University,

Lampang 52100, Thailand

E-mail: rapeepan.cake@gmail.com

Received: 19 Dec 18

Revised: 14 Feb 19

Accepted: 15 Feb 19

Abstract

This article aims to describe the change in the students' arts and crafts fair which has affected to the education in Department of Social Studies in the school. The fair has its long history. It used to be the activities in the center of country at the capital and were set in the regions later in the 1990s. These fairs have significantly influenced to schools, teachers and students, such as the effect to classroom hour and budgets. They also made teachers progress in their career path relating to the promotion criteria. However the change of that criteria might change the students' arts and crafts fairs to a new fade.

Keywords: arts and crafts activities, social studies, education, teaching

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่ออธิบายความเปลี่ยนแปลงในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนที่ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา พบว่างานศิลปหัตถกรรมนักเรียนแม้จะมีความเป็นมาที่ยาวนาน แต่เดิมเป็นกิจกรรมที่รวมศูนย์อยู่ที่เมืองหลวงก่อนจะกระจายสู่ส่วนภูมิภาค ในทศวรรษ 2530 การแข่งขันดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสถาบันการศึกษา ครูและนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องผลกระทบต่อชั่วโมงการเรียนการสอน การจัดงบประมาณ รวมไปถึงในอีกด้านผลจากการส่งนักเรียนไปแข่งขันยังส่งผลกระทบต่อความก้าวหน้าในวิชาชีพของครูในช่วงหนึ่งเนื่องจากสัมพันธ์กับเกณฑ์การประเมิน กระนั้นความเปลี่ยนแปลงเกณฑ์ประเมินที่เปลี่ยนไปอาจทำให้การแข่งขันงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนอาจเกิดความเปลี่ยนแปลงอีกระลอกหนึ่ง

คำสำคัญ: งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน, สังคมศึกษา, การศึกษา, การสอน

บทนำ

งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนมีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพื่อจูงใจให้ลูกหลานราษฎรได้เป็นทางหาเลี้ยงชีพ เนื่องจากสมัยนั้นมีคนต้องการเรียนสายวิชาการเพื่อไปเป็นเสมียนข้าราชการกันจนเพื่อ อาจกล่าวได้ว่าในด้านหนึ่งแล้วก็ต้องการกระตุ้นให้คนไทยมีอาชีพเพื่อแข่งขันกับชาวจีนที่มีบทบาทในด้านงานช่าง และงานอาชีพอื่นๆ

การยืนยันความเก่าแก่กว่า 100 ปีของกิจกรรมนี้แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์และปฏิบัติการที่แฝงอยู่ภายใต้การแข่งขันนี้ไปด้วย บทความนี้ต้องการจะวิเคราะห์ปฏิบัติการของการแข่งขันนี้ในสาระสังคมศึกษาเพื่อให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (2556-2561) ผ่านกิจกรรมของกลุ่มสาระสังคมศึกษา เนื่องจากว่ากลุ่มดังกล่าวเป็นสาระที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ชีวิตและการมองโลกของนักเรียนโดยตรง และยังมีความไม่ลงรอยกับการนำไปตอบโจทย์เดิมของความมุ่งหมายงานดังกล่าวเมื่อร้อยปีที่แล้ว นั่นคือ การส่งเสริมด้านอาชีพ

ความเป็นการเมืองในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน

งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนแม้จะมีความเก่าแก่จริงแต่ก็จำกัดตัวอยู่ในเขตกรุงเทพฯ เท่านั้น กล่าวคือ ในครั้งแรกได้จัดขึ้นที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ครั้งที่ 2 สวนมิสกวัน โดยจัดร่วมกับงานวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม และได้จัดเรื่อยมาจนถึงครั้งที่ 12 เมื่อปี 2466 งานดังกล่าวได้ยุติลงไปถึง 25 ปี การกลับมาจัดงานอีกครั้งเมื่อปี 2491 ในนาม “งานศิลปหัตถกรรมสหพันธ์โรงเรียนราษฎร” (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1, ม.ป.ป.) น่าสังเกตว่างานครั้งนี้จัดโดยเอกชน และเป็นช่วงที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติ โดยเฉพาะหลังรัฐประหาร 2490 หลังจากที่คุณะราษฎรหมดอำนาจลงอย่างสิ้นเชิงจากการที่ปรีดี พนมยงค์ถูกรัฐประหาร ในปี 2492 งานดังกล่าวถูกรื้อฟื้นขึ้นมาโดยฝ่ายรัฐอย่างเป็นทางการ ณ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย สวนกุหลาบวิทยาลัยนับเป็นที่ยึดมั่นสำคัญในการจัดงานดังกล่าวใช้สถานที่เดิมจัดเรื่อยมาจนถึงปี 2503 จึงได้ย้ายไปจัดบริเวณโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาและวิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน ด้วยเหตุผลว่าสถานที่เดิมคับแคบแออัด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1, ม.ป.ป.)

งานเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นในปี 2504 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเปิดงาน และเสด็จมาทุกปีจนถึงปี 2512 ครั้งนั้นจัดขึ้นบริเวณกรีฑาสถานแห่งชาติ ในนามของ “งานกรีฑาศิลปหัตถกรรมนักเรียน” เพราะได้รวมการแข่งขันกรีฑานักเรียนประจำปีเข้ามาด้วย (ยกเว้นปี 2509 ที่ไปจัดที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย) อย่างไรก็ตามงานดังกล่าวย้ายมาจัดบริเวณกรีฑาสถานแห่งชาติเมื่อปี 2511 ไปจนถึงปี 2515 การจัดงานก็ต้องสะดุดลงอีกครั้งเพราะเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

สถานการณ์ดังกล่าวทำให้รัฐเล็งสนใจที่จะจัดงานไปกว่าทศวรรษ งานกลับมาจัดอีกครั้งในปี 2528 ที่สวนอัมพร ครั้งนี้ร่วมกับกรมอาชีวศึกษาจึงใช้ชื่อว่า “งานศิลปหัตถกรรมและอาชีวศึกษา 28” สวนอัมพรถูกใช้ไปจนถึง 2531 ก่อนที่จะกลับไปจัดที่สนามกีฬาแห่งชาติ หรือกรีฑาสนามแห่งชาติเดิม ในปี 2532 และปี 2533 ที่น่าสนใจก็คือ ในวาระที่ครบรอบการจัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการ 100 ปีได้กระจายการจัดงานไปในส่วนภูมิภาคในนาม “งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ฉลอง 100 ปี กระทรวงศึกษาธิการ” จัดงานใน 5 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือที่เชียงใหม่, ภาคกลางที่สนามกีฬาแห่งชาติ, ภาคตะวันออกที่จันทบุรี, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่นครราชสีมา และภาคใต้จัดที่สงขลา แต่ในปี 2535 ได้ยุบเหลือเพียง 4 โดยรวมภาคกลางและภาคตะวันออกเข้าด้วยกันจนถึงปี 2539 ได้กลับมาเพิ่มจัดงานส่วนกลางที่กรุงเทพฯ อีกครั้ง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1, ม.ป.ป.)

หลังจากครั้งที่ 56 เมื่อปีการศึกษา 2547 งานได้หยุดชะงักลงหลังมีการปฏิรูปการศึกษา รัฐบาลจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาขึ้นพื้นฐาน และปี 2548 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการได้ส่งงานให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้รับผิดชอบและเริ่มจัดอีกครั้งเมื่อปี 2550 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1, ม.ป.ป.)

จากประวัติข้างต้นจะเห็นได้ว่า การจัดงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนมีพลวัตอย่างยิ่ง การอ้างว่างานดังกล่าวมีความเก่าแก่ 100 ปี สืบเนื่องมาจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงเป็นข้อสรุปที่ผิวเผินเกินไปงานศิลปหัตถกรรมฯ ดำรงอยู่และถูกระงับการจัดด้วยเงื่อนไขทางการเมืองอย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นในสมัยเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย งานดังกล่าวนอกจากจะเป็นพื้นที่ของอำนาจทางการศึกษาของระบอบเก่าแล้ว อาจยังเป็นพื้นที่ที่ทับซ้อนกับการจัดงานฉลองรัฐธรรมนูญอันเป็นพื้นที่สื่อสารกับสาธารณะไปอีก การระงับการจัดระลอกที่สองคือ ช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 ที่หยุดไปสิบกว่าปี อาจเป็นเพราะความไม่ไว้วางใจในการให้มีพื้นที่เปิด พื้นที่สาธารณะสำหรับเยาวชนที่รัฐเกรงกลัวอันตรายจากเยาวชนที่ควบคุมไม่ได้ที่น่าสนใจก็คือ กว่าที่จะกระจายไปจัดงานศิลปหัตถกรรมฯ ก็ต้องรอจนถึงปี 2534 แล้ว กิจกรรมดังกล่าวที่ผ่านมาจึงเป็นเพียงสนามเด็กเล่นทางการศึกษาของคนในกรุงเทพฯ และปริมณฑลเท่านั้น จุดเปลี่ยนสำคัญอีกระลอกคือ การจัดโครงสร้างการบริหารการศึกษาใหม่ให้มีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่แบ่งเขตรับผิดชอบในส่วนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และแบ่งพื้นที่บริหารที่แตกต่างกันไปในระดับประถม พื้นที่จะทยอยเป็นเขตย่อยในจังหวัด ขณะที่ระดับมัธยมจะรวมกลุ่มจังหวัดกันขึ้นเนื่องจากจำนวนโรงเรียนประถมที่มีจำนวนมากกว่า

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า มีอัตราส่วนนักเรียนต่อครูผู้ฝึกสอนมากถึง นักเรียน 2 คนต่อครู 1 คน และเมื่อเทียบกับจำนวนสถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับประถมศึกษาในปี 2559 มีจำนวน 20,091 โรงเรียน (สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, น. 24) จะเห็นได้ว่าสถานศึกษาระดับประถมศึกษาที่เข้าร่วมมีประมาณสิบกว่าเปอร์เซ็นต์ ถือเป็นส่วนน้อยที่เข้ามามีส่วนร่วม

ตารางที่ 1. ตารางแสดงจำนวนโรงเรียน, ทีม, นักเรียน, ครูผู้ฝึกสอนที่เข้าร่วมแข่งขัน
ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาจำนวน 183 เขตทั่วประเทศพร้อมทั้งกรรมการ

ปี พ.ศ.	จำนวน (คน)				
	โรงเรียน	ทีม	นักเรียน	ครูผู้ฝึกสอน	กรรมการ
2555	2,406	3,566	12,675	6,559	1,341
2556	2,420	3,570	14,357	6,603	993
2557	5,908	2,967	9,991	5,215	992
2558	1,504	1,984	7,677	3,709	571
2559	2,110	2,977	10,954	5,459	1,129
2560	2,226	3,225	11,734	6,006	1,069

ที่มา เว็บไซต์งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ปีการศึกษา 2555-2560

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กับ พลวัตการแข่งขัน

การแข่งขันงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน นับตั้งแต่ปีการศึกษา 2555 (สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน, 2555) เป็นอย่างซ้ำ ประกอบด้วยกลุ่มการศึกษาปฐมวัย, ภาษาไทย, ภาษาต่างประเทศ, วิทยาศาสตร์ นักบินน้อย, คณิตศาสตร์, สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, สุขศึกษา และพลศึกษา, การงานอาชีพและเทคโนโลยี หุ่นยนต์ และศิลปะ ในที่นี้ให้ความสนใจกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นวิชาที่เชื่อมโยงกับการรับรู้โลกและการปฏิบัติตนในสังคมที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่น ในรายละเอียดแล้ว กิจกรรมการแข่งขันศิลปหัตถกรรมของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นับตั้งแต่การแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 62 ปีการศึกษา 2555 มีการแข่งขันทั้งหมด 8 กิจกรรมประกอบด้วย เพลงคุณธรรม โครงการคุณธรรม ภาพยนตร์สั้น ละครคุณธรรม ละครประวัติศาสตร์ เล่านิทานคุณธรรม มารยาทไทย และสวดมนต์แปล ยกเว้นในการแข่งขันศิลปหัตถกรรม ครั้งที่ 65 ปีการศึกษา 2558 ที่มีการแข่งขันเพียงสองกิจกรรม คือ ภาพยนตร์สั้นและมารยาทไทย ต่อมาในการแข่งขันศิลปหัตถกรรมครั้งที่ 66 ปีการศึกษา 2559 จนถึงครั้งล่าสุด ปีการศึกษา 2561 ได้แยกประเภทของกิจกรรมสวดมนต์แปลให้มี สวดบาลีแปลไทยและสวดบาลีแปลอังกฤษ (สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน, ม.ป.ป.)

สิ่งที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

1. การแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียนจะต้องคัดนักเรียนเข้าเป็นตัวแทนแข่งขัน ครูผู้ควบคุมดูแลแต่ละรายการแข่งขันจะชวนหรือนักเรียนกลุ่มหัวกะทิหรือนักเรียนที่มีผลการเรียนดีหรือนักเรียนที่มีความสามารถหลากหลาย การแข่งขันมีหลายประเภท หลายรายการ ถ้าโรงเรียนส่งหลายรายการ นักเรียนกลุ่มนี้จะถูกจับจองหรือถูกครูแย่งกันเองระหว่างครูเพื่อให้เป็นตัวแทนแข่งในรายการใดรายการหนึ่ง เพราะนักเรียนหนึ่งคนสามารถแข่งขันได้เพียงรายการเดียว ตัวแทนนักเรียนที่เข้าร่วมแข่งขันจึงเป็นคนเดิมซ้ำๆในแต่ละรายการที่ส่งติดต่อกันหลายปี เป็นลักษณะการผูกขาดกับนักเรียน เช่น นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้เป็นตัวแทนเข้าแข่งขันการประกวดสวดมนต์แปล การแข่งขันครั้งถัดไปนักเรียนผู้นี้ก็จะถูกเลือกเข้าแข่งขันในรายการเดิมจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพราะเป็นการประหยัดแรงในการฝึกซ้อม รวมถึงการแข่งขันติดต่อกันหลายปีทำให้นักเรียนคุ้นชินกับเวทีและทักษะในการแข่งขัน ต่อมานักเรียนกลุ่มนี้ที่เคยเป็นตัวแทนเข้าแข่งขันศิลปหัตถกรรมเมื่อจบการศึกษาระดับประถมและเข้าต่อการศึกษาระดับมัธยมก็จะถูกครูชวนไปเป็นตัวแทนนักเรียนเข้าแข่งขันงานศิลปหัตถกรรมในระดับมัธยมศึกษา

วิธีการชวนนักเรียนเพื่อเป็นตัวแทนในการแข่งขันศิลปหัตถกรรม จึงเป็นนักเรียนกลุ่มน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียนทั้งหมดในโรงเรียน ซึ่งหากการแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียนเป็นความต้องการที่จะพัฒนานักเรียนให้มีทักษะด้านต่างๆตามวัตถุประสงค์ของการจัดงาน ผลก็คือเป็นการพัฒนานักเรียนกลุ่มน้อยที่เป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนดีหรือมีความสามารถ ซึ่งวิธีการเช่นนี้ทำให้เห็นว่า การแข่งขันในรายการต่างๆต้องการพัฒนานักเรียนที่จุดๆเดียว มากกว่าพัฒนาศักยภาพโดยรวมของนักเรียนทั้งหมด

2. ตัวแทนนักเรียนที่เข้าแข่งขันงานศิลปหัตถกรรมจะต้องมีการเตรียมตัวและฝึกซ้อม การเตรียมตัวของตัวแทนนักเรียนนั้นอย่างน้อยที่สุดต้องมีเวลา 1 เดือนก่อนแข่งขัน แต่ละโรงเรียนจะมีการจัดสรรเวลาที่แตกต่างกัน เช่น

- การใช้ช่วงเวลาวางในโรงเรียนก่อนเข้าแถวเคารพธงชาติ ตัวแทนนักเรียนจะถูกขอให้มาโรงเรียนประมาณ 7.15 น. หรืออย่างช้าที่สุดคือ 7.30 และบางครั้งก็จะได้รับสิทธิพิเศษที่จะได้รับอนุญาตไม่ต้องเข้าแถวเคารพธงชาติ, ช่วงเวลาพักกลางวันและช่วงเวลาลงเลิกเรียน
- การลดระยะเวลาเรียน โดยปรกติตารางสอนในระดับประถมศึกษา ที่ 1 วันจะมี 6 คาบ คาบเรียนละ 50 นาทีหรือ 60 นาที ในช่วงการฝึกซ้อมและเตรียมพร้อมของตัวแทนนักเรียน จะมีการลดเวลาในคาบเรียนอย่างน้อยคือ 10 นาที ฉะนั้นเวลาในคาบเรียนจึงเหลือคาบละ 40 นาทีหรือ 50 นาที เพื่อให้มีคาบว่างประมาณ 1 ชั่วโมงสำหรับการ

ฝึกซ้อมตัวแทนนักเรียนเข้าแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียน ในส่วนของนักเรียนส่วนมากที่เหลือนักเรียนจะถูกปล่อยให้ใช้เวลาฟรีบ้างหรือจัดครูเข้าสอนหรือคุมชั้นเรียน แต่บางครั้งก็ไม่สามารถจัดครูเข้าคุมชั้นเรียนแทนครบทุกชั้นเรียนได้เนื่องจากครูเองก็ต้องไปเป็นผู้ควบคุมการฝึกซ้อมและเตรียมความพร้อมให้กับกลุ่มนักเรียนตัวแทนแข่งขันด้วย

- ในช่วง 1 สัปดาห์ก่อนการแข่งขัน แต่ละรายการที่โรงเรียนจัดส่งเข้าร่วมการแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียนจะต้องมีความพร้อมในการแข่งขัน การฝึกซ้อมนักเรียนในช่วงเวลานี้จะจริงจังอย่างมาก ตัวแทนนักเรียนที่เข้าแข่งขันศิลปหัตถกรรมจะได้รับอนุญาตไม่ต้องเข้าเรียน 1 สัปดาห์เพื่อฝึกซ้อม ครูผู้ดูแลแต่ละรายการแข่งขันต้องมาควบคุมการฝึกซ้อม รวมถึงครูที่ไม่ได้เป็นผู้ควบคุมโดยตรงแต่ได้รับมอบหมายให้มาช่วย เช่น ครูอัตราจ้าง นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู อย่างการแข่งขันละครประวัติศาสตร์ ละครคุณธรรม ที่ต้องมีครูหลายฝ่ายเข้ามาดูแลทั้งเรื่องฉากละคร ชุดนักแสดง ซ้อมบทละครให้นักเรียน เป็นต้น บางครั้งครู 1 คนก็ต้องเป็นผู้ดูแล 1-2 รายการ ผลกระทบที่ตามมาคือชั้นเรียนหลายวิชาไม่มีครูเข้าสอน ปัญหานี้ถูกแก้ไขเฉพาะหน้าโดยการให้นักเรียนทำใบงาน, การฝากชั้นเรียนให้ครูที่ว่างหรือหากนักเรียนแต่ละชั้นที่เหลือนักเรียนน้อยก็จะยุบรวมชั้นเรียนเพื่อให้ครูที่ไม่ได้มีหน้าที่รับผิดชอบเข้าดูแลนักเรียน และบางครั้งก็ไม่มีการแก้ไขปัญหานี้ นักเรียนที่เหลือจะถูกทิ้งไว้ ดังที่ครูคนหนึ่งเล่าว่า

มันก็คือหน้าที่ที่เราต้องทำอยู่แล้ว บางครั้งเราก็เลือกหน้าที่ไม่ได้ เสียเวลาในการเรียนการสอนมากกว่าที่เห็น ๆ กันอีกนะ ฝากครูคนอื่นเข้าไปดูชั้นเรียนหรือทิ้งใบงานให้นักเรียนนั่งทำงานในห้องถ้าไม่มีครู บางครั้งต้องประกาศหยุดโรงเรียนไปเลยสำหรับวันแข่งขันระดับเขต เพราะครูเหลือน้อย เช่นที่นี่มีครู 16 คน ต้องพานักเรียนไปแข่งขันในฐานะผู้ควบคุมทีม ครูบางท่านก็ต้องไปช่วยดูแลนักเรียน ครูบางท่านก็ต้องไปเป็นคณะกรรมการการแข่งขัน เหลือครูอยู่โรงเรียน 4-5 คนกับนักเรียนที่เหลือในโรงเรียน ดูแลกันลำบาก โรงเรียนจึงประกาศปิดเรียนไป 1 วัน

(ครู นามสมมติ หนึ่ง, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2561)

สถานศึกษาในฐานะสนามการแข่งขันศิลปหัตถกรรม

การแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ในระดับเขต ต่อด้วยระดับภาค/ประเทศ จำเป็นต้องใช้สถานที่การแข่งขันที่มาก หลายโรงเรียนที่ต้องกลายเป็นสนามแข่งขัน เช่นการจัดงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 66 ปีการศึกษา 2559 ระดับเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 2 พื้นที่ครอบคลุมโรงเรียนสังกัด สพ. 6 อำเภอของจังหวัดลำปาง ได้แก่ อำเภอเกาะคา อำเภอแม่ทะ อำเภอสบปราบ อำเภอเสริมงาม อำเภอเถิน อำเภอแม่พริก มีโรงเรียนในสังกัดทั้งหมด 143 โรงเรียน เข้าร่วมการแข่งขัน 109 โรงเรียน 758 ทีม นักเรียน 1837 คน จัดงานระหว่างวันที่ 9-10 กันยายน 2560 โดยสถานที่ที่เป็นสนามในการแข่งขัน ได้แก่ สำนักงานการศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 2, วิทยาลัยการอาชีพเกาะคา, โรงเรียนอนุบาลเกาะคา (น้ำตาลอนุเคราะห์), โรงเรียนศาลาวิทยา, โรงเรียนบ้านท่าผา และโรงเรียนวังพร้าววิทยา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 2, 2559) ทั้งหมดอยู่ในอำเภอเกาะคา

โรงเรียนที่เป็นสถานที่แข่งขันดังกล่าว ห้องเรียนและอาคารสถานที่ถูกใช้เป็นสนามแข่งขันในรายการต่างๆ จึงไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ บางโรงเรียนจึงได้ประกาศปิดโรงเรียน ส่วนโรงเรียนที่ไม่ประกาศปิดก็ไม่ได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน แต่ให้นักเรียนเข้าชมการแข่งขันเพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศที่ครึกครื้น โดยเฉพาะโรงเรียนที่เป็นสถานที่จัดพิธีเปิด-ปิดงาน ขณะที่โรงเรียนที่ส่งนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขัน หากเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีครูจำนวนน้อยแล้ว ครูต้องมาเข้าร่วมกิจกรรมการแข่งขันในฐานะผู้ดูแลนักเรียนหรือคณะกรรมการการตัดสินก็ตาม ทำให้เหลือครูประจำอยู่ในโรงเรียนน้อยไม่เพียงพอต่อการดูแลนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมการแข่งขัน จึงทำให้โรงเรียนประกาศปิดทำการเรียนการสอนในวันแข่งขันศิลปหัตถกรรมระดับเขตพื้นที่การศึกษาในที่สุด

อีกหนึ่งตัวอย่างในการแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียน ได้ยกตัวอย่างจากกลุ่มระดับมัธยมศึกษามาให้เห็นภาพ การแข่งขันครั้งที่ 68 ปีการศึกษา 2561 กลุ่ม สพ. 35 ลำปาง 2 (สหวิทยาเขตเถินบุรีนทร์) มีโรงเรียนในกลุ่ม 19 โรงเรียน เข้าร่วมการแข่งขัน 15 โรงเรียน จำนวน 696 ทีม นักเรียน 1370 คน จัดงานระหว่างวันที่ 10-11 กันยายน พ.ศ. 2561 มีโรงเรียนที่เป็นสถานที่จัดงานแข่งขัน 4 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย, โรงเรียนลำปางกัลยาณี, โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จิตตอารี และโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาเขลางค์นคร (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 ลำปาง 2, ม.ป.ป.) ทั้งหมดอยู่ในเขตอำเภอเมืองลำปาง

สถานที่แข่งขันอย่างโรงเรียนลำปางกัลยาณีและโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาเขลางค์นคร ประกาศปิดโรงเรียนทั้ง 2 วัน ขณะที่โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัยและโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จิตตอารีที่ได้ประกาศปิดโรงเรียน เปิดให้มีการเรียนการสอนปกติ แต่ถ้าหากคาบใดที่ครูผู้สอนไม่สามารถเข้าสอนได้เนื่องจากติดภาระกิจนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันหรือเป็นคณะกรรมการการตัดสิน คาบเรียนดังกล่าวอาจมีการมอบหมายงานให้นักเรียนหรือปล่อยนักเรียนเข้าร่วมชมการแข่งขันศิลปหัตถกรรม

ในส่วนของผู้เข้าร่วม เช่น โรงเรียนแม่ทะวิทยา อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง ได้ส่งนักเรียนเข้าแข่งขัน 71 ทีม จำนวนนักเรียนเข้าแข่งขัน 106 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 ลำปาง 2, ม.ป.ป.) จากจำนวนนักเรียนทั้งหมดของโรงเรียน 269 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 ลำปาง 2, ม.ป.ป.) โรงเรียนแม่ทะวิทยาได้ประกาศปิดโรงเรียนงดกิจกรรมการเรียนการสอนในวันที่ 10 กันยายน หรืออย่างกรณีโรงเรียนสบปราบวิทยา อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ได้ส่งนักเรียนเข้าแข่งขัน 99 ทีม จำนวนนักเรียนเข้าแข่งขัน 196 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 ลำปาง 2, ม.ป.ป.) จากจำนวนนักเรียนทั้งหมดของโรงเรียน 860 คน (โรงเรียนสบปราบวิทยา, ม.ป.ป.) โรงเรียนสบปราบวิทยาได้ปิดโรงเรียนทั้ง 2 วัน คือ วันที่ 10-11 กันยายน เหตุผลของการหยุดเรียนทั้งโรงเรียนเพื่อนำนักเรียนส่วนหนึ่งของโรงเรียนเข้าร่วมการแข่งขันและครูส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการตัดสินการแข่งขัน ยิ่งทำให้เข้าใจได้ว่าการแข่งขันศิลปหัตถกรรมเป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมนักเรียนเพียงกลุ่มหนึ่งและทอดทิ้งนักเรียนที่เหลือ¹

ถึงแม้ว่าโรงเรียนมีกิจกรรมต่างๆ แล้วต้องมีการหยุดการเรียนการสอนเป็นเรื่องที่ถือเป็นปกติในแวดวงการศึกษาและโรงเรียน แต่จำนวนชั่วโมงเรียนที่ถูกทิ้งเปล่าทำให้เกิดปัญหาที่ตามมาคือ เวลาเรียนที่เสียไปทั้งหมดและไม่สามารถหาเวลามาชดเชยได้ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการระบุจำนวนวันในการเปิด-ปิดการเรียนการสอนของภาคเรียนไว้แล้ว รวมถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนในการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างระดับประถมศึกษาต้องมีเวลาเรียนพื้นฐานรวม 880 ชั่วโมงต่อปีและเวลาสำหรับจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจำนวน 120 ชั่วโมงต่อปี และนักเรียนต้องเรียนรู้ครบตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดมาจากหลักสูตรแกนกลาง (คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ 922/2561, 3 พฤษภาคม 2561) หมายความว่านักเรียนต้องเรียนครบทุกเนื้อหาในระดับชั้นก่อนหมดปีการศึกษา ในเมื่อเวลาเรียนไม่พอและก่อนสิ้นภาคเรียนเนื้อหาตามตัวชี้วัดยังเรียนไม่จบ ครูจะแก้ปัญหาอย่างไร ในเมื่อไม่สามารถเรียนชดเชยได้หรือขยายเวลาวันปิดภาคเรียนก็ไม่สามารถทำได้ ครูจึงจำเป็นต้องมอบหมายงาน เช่น รายงาน การบ้าน ใบงาน เพื่อให้นักเรียนตามเนื้อหาให้ทัน อย่างร้ายแรงที่สุดคือ ครูจะมีเวลาเพียงเร่งรัดสอนเนื้อหาที่จะใช้ออกข้อสอบเท่านั้น ฉะนั้น การแข่งขันศิลปหัตถกรรมนอกจากจะทำให้เกิดปัญหาทอดทิ้งนักเรียนแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงระบบการศึกษาไทยที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมในชั้นเรียน ทั้งที่การศึกษาควรจะมีจุดเน้นมากที่สุดคือการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ควบคู่กับความรู้โดยครูเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมในชั้นเรียน แต่การแข่งขันศิลปหัตถกรรมได้ตอกย้ำให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนไม่ใช่เรื่องสำคัญ เพียงแค่มีเอกสารวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถเขียนแผนรายวิชาต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอนของครูได้ครบตามมาตรฐานและตัวชี้วัดก็อาจจะเพียงพอแล้ว เมื่อเทียบกับกิจกรรมร้อยละ 1 ที่ถ้าถามเข้าใส่ครูและชั้นเรียน

¹ ข้อมูลเรื่องการประกาศปิดโรงเรียน ครู นามสมมุติ หนึ่ง, ครู นามสมมุติ ห้า, ครู นามสมมุติ หก และครู นามสมมุติ เจ็ด, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2561.

ต้นทุนของการแข่งขันและการลงทุนของครู

การแข่งขันในระดับประถมศึกษา รอบแรกสุดคือรอบโรงเรียนในเครือข่าย จะมีการพูดคุยตกลงกันนอกรอบระหว่างโรงเรียนในเครือข่าย โดยตัดสินใจจากความพร้อมและความสมัครใจของแต่ละโรงเรียนว่าสามารถเป็นตัวแทนของระดับเครือข่ายเข้าแข่งขันในระดับเขต ในรายการแข่งขันใดบ้างโดยที่ในระดับโรงเรียนเครือข่ายไม่ต้องจัดการแข่งขันเพื่อประหยัดงบประมาณ

(ครู นามสมมติ หนึ่ง, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2561)

เมื่อผู้อำนวยการโรงเรียนรับคำสั่งจากเขตพื้นที่การศึกษาในการจัดการแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนจะเป็นผู้รับคำสั่งเพื่อไปกระจายงานให้ครูในโรงเรียนรับผิดชอบจัดส่งนักเรียนเข้าแข่งขันงานศิลปหัตถกรรม ซึ่งแต่ละโรงเรียนจะจัดส่งเข้าร่วมการแข่งขันมากน้อยเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับงบประมาณ แต่ละโรงเรียนได้จัดสรรสำหรับการใช้จ่ายสนับสนุนการแข่งขันศิลปหัตถกรรมจะแตกต่างกันไป

พบว่าโรงเรียนขนาดเล็กที่งบประมาณของสถานศึกษาน้อยจะถูกจำกัดเนื่องจากมีงบประมาณสนับสนุนการแข่งขันสำหรับโรงเรียนขนาดใหญ่ เช่น โรงเรียนมัธยมศึกษาระดับจังหวัด โรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดหรือที่มีจำนวนประชากรนักเรียนสูง โรงเรียนเหล่านี้จะมีงบประมาณของสถานศึกษาที่มากและสามารถจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียนอย่างเต็มที่ ได้ โรงเรียนดังกล่าวจึงสามารถจัดส่งนักเรียนเข้าแข่งขันในรายการที่มีค่าใช้จ่ายสูงอย่างเช่น ละครประวัติศาสตร์, ละครคุณธรรม, ภาพยนตร์สั้น ในทางกลับกันโรงเรียนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดทางงบประมาณ การเลือกส่งนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันศิลปหัตถกรรมจึงจะเลือกส่งเฉพาะรายการที่ไม่ได้ใช้ค่าใช้จ่ายสูง เช่น การแข่งมารยาทไทย, สวดมนต์แปล, เล่นิทานคุณธรรม เป็นต้น

ข้อมูลจากอดีตนักเรียนระดับมัธยมปลายท่านหนึ่งที่เคยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอ ได้เล่าถึงประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียน ในรายการแข่งขันละครประวัติศาสตร์ ประจำปีการศึกษา 2555 และ 2556 ระดับมัธยมปลาย ดังนี้

เริ่มจากเมื่อตอนที่ผมเรียนอยู่ชั้น ม.5 ผมอยากเป็นตัวแทนนักเรียนในการแข่งขันฯ เพื่อนำผลงานไปใส่ใน Portfolio จึงได้เข้าไปสมัครในทีมละครประวัติศาสตร์ แต่ปีนั้นผมยังไม่ได้รับการคัดเลือกเข้าเป็นตัวแทนไปแข่งในฐานะนักแสดงได้เป็นเพียงผู้ช่วยไปก่อน ช่วยพวกเขาจาก ยกจาก ขนของ จนตอนผมขึ้น ม.6 ถึงได้เป็นตัวแทนในฐานะนักแสดง แต่โชคดียัง 2 ปีที่ผมได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทีมละครประวัติศาสตร์ผลการแข่งขันชนะระดับชาติติดต่อกัน โดยผ่านรอบแรกของกลุ่มพื้นที่เพราะไม่มีคู่แข่ง เข้าไปรอแข่งในระดับภาคเลย ตอนผม

อยู่ ม.5 แข่งระดับภาคที่เชียงใหม่ ส่วนตอนผมอยู่ ม.6 แข่งระดับภาคที่เพชรบูรณ์ ผลชนะก็เข้าสู่วงการแข่งขันระดับชาติที่ต้องไปแข่งที่อิมแพ็ค เมืองทองธานี เมื่อชนะระดับชาติกลับมาต้องได้แสดงโชว์อีก 2 รอบ รอบแรกแสดงที่โรงเรียนเพื่อให้ผู้อำนวยการ ครู นักเรียนในโรงเรียนได้ชมและแสดงอีกรอบที่โรงเรียนเช่นกัน แต่เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้าชม รวมถึงรวมถึงบุคคลสำคัญในท้องถิ่นอย่างนายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้าน สปอนเซอร์ที่สนับสนุนการแข่งขันเข้าชม

พูดถึงงบประมาณ ผมไม่สามารถระบุตัวเลขได้ชัด...หมดเงินเยอะมากตั้งแต่ค่าอุปกรณ์ วัสดุทำฉาก ค่าอาหารที่ต้องดูแลทีมที่ทำงานกัน ชุดเครื่องแต่งกาย แต่งหน้า ทำผมให้นักแสดงทั้งรอบการแข่งขันระดับภาคและระดับประเทศ ไหนจะค่าเดินทางอีกทั้งในระดับภาคและในการแข่งขันระดับประเทศต้องเดินทางไปแข่งที่อิมแพ็ค เมืองทองธานี ค่าโรงแรมที่ต้องให้ทีมงานครู นักเรียนตัวแทน และทีมงานภายนอกที่ดูแลเรื่องการแต่งกายอีกด้วย โรงเรียนได้เช่ารถตู้ 10 คัน รถ 6 ล้อ 1 คัน ค่าใช้จ่ายมันเยอะมากเลยครับ จริงๆโรงเรียนก็ไม่มีเงินสนับสนุนขนาดนั้นหรอก ขอรับสปอนเซอร์สนับสนุนเพิ่มเอา ทั้งเงิน อาหาร วัสดุเครื่องใช้ต่างๆ

อย่างปีการศึกษา 2555 โรงเรียนจ้างเอกกานต์ภายนอกมาดูแลเรื่องชุด เครื่องแต่งกาย แต่งหน้า ทำผม ให้นักแสดง ทั้งรอบระดับภาคและระดับประเทศ ในส่วนนี้หมดเงินไปเยอะมาก ปี 56 เลยไม่จ้างในส่วนนี้แล้วให้ครูนาฏศิลป์มาช่วยดูแลนักแสดง ทั้งการแต่งตัว แต่งหน้าทำผม ส่วนชุดแสดงก็ขอสปอนเซอร์ร้านเช่าชุด ร้านขายผ้าต่างๆ ในอำเภอ เขาก็ให้ นะ โปรโมทร้านไปเพราะการแข่งขันมันได้ออกนอกอำเภอและยังชนะระดับประเทศกลับมาแสดงโชว์อีกสองรอบก็คงโฆษณาร้านไปในตัว

(นักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง นามสมมุติ สอง, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2561)

ไม่เพียงเท่านั้นยังพบว่า การออกทุนเองโดยครูผู้สอนยังเป็นอีกช่องทางหนึ่ง เมื่อผลงานในการควบคุมนักเรียนเพื่อการแข่งขึ้นดังกล่าวอยู่ในเกณฑ์ประเมินตำแหน่งครูและวิทยฐานะทำให้การออกค่าใช้จ่ายดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นการลงทุนเพื่ออนาคตของตนไปด้วย สะท้อนได้จากบทสัมภาษณ์ของครู 2 ท่านดังนี้

นโยบายโรงเรียนด้านงบประมาณสนับสนุนการแข่งขันศิลปหัตถกรรม ผู้อำนวยการได้แจ้งในที่ประชุมเพื่อกระจายงานสู่ครูที่จะส่งนักเรียนเข้าแข่งขันศิลปหัตถกรรม ว่าในการแข่งขันรอบเครือข่ายโรงเรียนจะสนับสนุนงบให้ร้อยละ 50 ครูผู้ควบคุมทีมออก ร้อยละ 50 หากเข้ารอบในระดับเขตโรงเรียนจะสนับสนุนงบร้อยละ 70 ครูผู้ควบคุมทีมออกเองร้อยละ 30 และหากเข้ารอบในระดับภาค/ประเทศ โรงเรียนจะออกให้เต็ม การที่นโยบายของโรงเรียนให้ครู

มีส่วนรับผิดชอบค่าใช้จ่าย เพราะมองว่าผลของการแข่งขันจะเป็นผลงานครูที่สามารถใช้ในการประเมินตำแหน่งครูและวิทยฐานะ ถ้าครูเองต้องการผลงานก็จึงต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเองส่วนหนึ่งด้วย

(ครู นามสมมุติ สาม, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2561)

ผมเป็นผู้ควบคุม นักเรียนเข้าแข่งขัน ภาพยนตร์สั้นในระดับประถมศึกษา ซึ่งต้องใช้ทุนสูงมาก และโรงเรียนก็ไม่ได้ออกค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ให้ ส่วนตัวผมเองก็ต้องการผลงาน เลยอดทุนซื้อกล้องและอุปกรณ์ต่างๆ หมดยุคสมัยเลยแหละ ทุกขั้นตอนในการทำภาพยนตร์สั้นนี้แทบจะเป็นผลงานของครูเลย และอีกอย่างการแข่งขันภาพยนตร์สั้นในสายประถมในรอบเครือข่ายมักไม่ค่อยมีโรงเรียนไหนส่งเพราะใช้ทุนสูง เมื่อผมส่งไปบางทีก็เข้าไปรอบแข่งในรอบเขตเลย เพราะไม่มีคู่แข่งในรอบเครือข่าย

(ครู นามสมมุติ สี่, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2561)

ปฏิเสธไม่ได้ว่าการแข่งขันในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ส่วนหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในแง่ปริมาณที่มีนักเรียนจากหลายโรงเรียนได้ร่วมเข้าแข่งขันในรายการการต่างๆ อย่างต่อเนื่องติดต่อกันได้ เพราะครูที่เป็นผู้จัดส่งในนามโรงเรียน ครูผู้ทำหน้าที่ตั้งแต่จัดหานักเรียน ฝึกฝนนักเรียนในฐานะครูผู้ควบคุมดูแล ครูยังต้องเสียสละทั้งเวลา ค่าใช้จ่ายที่โรงเรียนไม่ได้สนับสนุนหรือต้องจ่ายส่วนต่างแรงจูงใจที่ทำให้ครูทุ่มเทในการส่งนักเรียนเข้าแข่งขันคงมีใช่แค่หน้าที่ของครูเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างผลงานของครูเพื่อใช้ในการประเมินต่างๆ เช่น การเลื่อนวิทยฐานะ การต่อสัญญาจ้างของครู อัตราจ้าง ผลงานของครูอัตราจ้างเพื่อใช้ในการสอบบรรจุภายใน การประเมินครูผู้ช่วย การขอย้ายราชการครู เป็นต้น

เกณฑ์วิทยฐานะครูกับแรงกระตุ้นเพื่อปั้นเด็กเข้าแข่งขัน

ผลการแข่งขันศิลปหัตถกรรมที่ครูเป็นผู้ควบคุมนักเรียน สามารถนำมาประกอบการประเมิน โดยเฉพาะการประเมินเพื่อเลื่อนวิทยฐานะของข้าราชการครูในช่วงหนึ่งที่ผ่านมา ก่อนอื่นต้องเข้าใจถึงลำดับตำแหน่งข้าราชการครูเสียก่อน ได้มีการจัดระดับดังนี้

(1) ครูผู้ช่วย เป็นตำแหน่งที่บรรจุเข้ารับราชการในระดับแรก

(2) ครู หรือ ครู คศ.1² ซึ่งตำแหน่งข้าราชการครูผู้ช่วยและครู คศ.1 เป็นตำแหน่งที่ยังไม่มีวิทยฐานะ ครูจะมีวิทยฐานะได้จะต้องเข้ารับการประเมิน ดังนั้นครูต้องทำผลงานหลายด้านเพื่อประเมินขอเลื่อนตำแหน่งวิทยฐานะของครูสายการสอน

(3) วิทยฐานะครูชำนาญการหรือครู คศ.2

(4) วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษหรือครู คศ.3

(5) วิทยฐานะครูเชี่ยวชาญหรือครู คศ.4

(6) วิทยฐานะครูเชี่ยวชาญพิเศษหรือครู คศ.5

ตำแหน่งและวิทยฐานะของครูสัมพันธ์โดยตรงกับการขึ้นเงินเดือน เงินประจำตำแหน่งเป็นค่าตอบแทนที่ข้าราชการครูจะได้รับ เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความก้าวหน้าในอาชีพและมั่นคงในการดำรงชีวิต ได้กลายเป็นแรงจูงใจให้ครูสร้างผลงานต่างๆ เพื่อประกอบการประเมินวิทยฐานะ

ผลงานจากการนำนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันศิลปหัตถกรรมมีผลกับการเลื่อนวิทยฐานะของข้าราชการครู ตามที่คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้สร้างหลักเกณฑ์ให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งครู มีวิทยฐานะและเลื่อนวิทยฐานะในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2556-2561 เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ว17/2552 และ ว21/2560 ดังต่อไปนี้

ตามเกณฑ์ ว17/2552³ ได้กำหนดไว้ว่าข้าราชการครูที่ต้องการขอตำแหน่งวิทยฐานะต้องผ่านการประเมิน 3 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านวินัย คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ, ด้านที่ 2 ด้านความรู้ ความสามารถ และด้านที่ 3 ด้านผลการปฏิบัติงาน

ครูผู้ควบคุมดูแลนักเรียนเข้าประกวดแข่งขันในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนในรายการต่างๆ สามารถนำผลงานมาประกอบการประเมินในด้านที่ 2 ความรู้ ความสามารถ ผลงานของครูจะถูกพิจารณาจากการพัฒนางานในหน้าที่ โดยครูต้องจัดทำเป็นแฟ้มสะสมผลงานที่เกิดจากการปฏิบัติงานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมาย⁴ และถ้าผลการแข่งขันงานศิลปหัตถกรรมสามารถเข้ารอบในระดับเขต ระดับภาคและระดับประเทศได้ แน่แน่นอนว่าก็จะส่งผลต่อนักศึกษาคะแนนการประเมินวิทยฐานะของครูในด้านที่ 2 ด้วย

² ครู คศ.1 หมายถึง ครูและบุคลากรทางการศึกษา ระดับ 1

³ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ. 0206.4/ว 17, เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีวิทยฐานะและเลื่อนวิทยฐานะ, (30 กันยายน 2552).

⁴ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการประเมินข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้มีวิทยฐานะและเลื่อนวิทยฐานะ สายงานสอน, (30 เมษายน 2553).

หลักเกณฑ์ที่มาจากกระทรวงศึกษาธิการได้กลายเป็นแรงจูงใจสำหรับครูที่ต้องการเลื่อนตำแหน่งวิทยฐานะ การส่งนักเรียนเข้าแข่งขันงานศิลปหัตถกรรมจึงเป็นทางเลือกหนึ่งของครูในการสร้างผลงาน โดยครูจะต้องค้นหา คัดสรร นักเรียนมาฝึกซ้อม ฝึกฝน นักเรียนในโรงเรียนจึงกลายเป็นแรงงานในการสร้างผลงานของครู

อาจกล่าวได้ว่า ความดุเดือดในการแข่งขันงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนได้ถูกกระตุ้นจากการปรับเปลี่ยนรายการที่สามารถใช้ในการประกอบการขอประเมินเพื่อเลื่อนวิทยฐานะตามเกณฑ์ ว5/2554⁵ ที่ได้ระบุว่าครูที่มีผลงานดีเด่นที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ สามารถนำผลงานดังกล่าวจัดทำเป็นเอกสารสรุปถึงแนวคิด วิธีการดำเนินงาน ผลที่เกิดจากการนำผลงานดีเด่นเชิงประจักษ์ไปใช้ เพื่อรับการประเมินวิทยฐานะ ต่อมาหนังสือ ว12/2554⁶ ได้กล่าวว่า คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีมติรับรองรางวัลสูงสุดระดับชาติขึ้นไปที่เป็นผลงานดีเด่นที่ประสบผลสำเร็จเชิงประจักษ์ รวม 48 รางวัล รวมถึงผลการชนะเลิศระดับเหรียญทองในการแข่งขันงานศิลปหัตถกรรมระดับประเทศเป็น 1 ใน 48 รางวัลด้วย ที่สามารถนำผลงานมาใช้ในการประกอบการพิจารณาขอประเมินเพื่อเลื่อนวิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษและครูเชี่ยวชาญ ความคึกคักดังกล่าวสอดคล้องกับการที่กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำเว็บไซต์และฐานข้อมูลที่กว้างขวางและใหญ่โตมาอย่างช้าตั้งแต่ปี 2555 ในเว็บไซต์ งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 62 ปีการศึกษา 2555 (สำนักพัฒนานักบริหารงาน, 2555) ที่แบ่งเว็บไซต์ออกเป็นระดับภูมิภาคและระดับชาติ แจ้งผลการแข่งขันรายการกิจกรรมแยกตามเขตพื้นที่อย่างเป็นระบบ

ถึงแม้ว่าต่อมาในปี พ.ศ.2556 ก.ค.ศ.ได้ออกหนังสือที่ ศธ 0206.3/ว13⁷ ยกเลิกหลักเกณฑ์และวิธีการตามเกณฑ์ ว5/2554 ตามด้วยการปรับปรุง “หลักเกณฑ์และวิธีการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้มีผลงานดีเด่นที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์เลื่อนเป็นวิทยฐานะหรือเลื่อนเป็นวิทยฐานะชำนาญการพิเศษและวิทยฐานะเชี่ยวชาญ ทุกตำแหน่ง” แบบใหม่ แต่ในภาพรวมก็ยังคงให้ครูสามารถใช้ผลงานระดับชาติมาขอรับการประเมิน ในที่นี้ขออธิบายภาพรวมการนำผลงานดังกล่าวมาใช้เพื่อให้ภาพที่สัมพันธ์กับการแข่งขันงานศิลปหัตถกรรม

⁵ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 0206.3/ว5, เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้มีผลงานดีเด่นที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์มีวิทยฐานะหรือเลื่อนเป็นวิทยฐานะชำนาญการพิเศษและวิทยฐานะเชี่ยวชาญ, (12 เมษายน 2554).

⁶ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 0206.3/ว 12, เรื่อง การรับรองรางวัลสูงสุดระดับชาติขึ้นไป, (1 สิงหาคม 2554).

⁷ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 0206.3/ว13, เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้มีผลงานดีเด่นที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์มีวิทยฐานะหรือเลื่อนเป็นวิทยฐานะชำนาญการพิเศษและวิทยฐานะเชี่ยวชาญทุกตำแหน่ง, (1 สิงหาคม 2556).

“ผลงานดีเด่นที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์” หมายถึง ผลงานดีเด่นที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบ ซึ่งแสดงถึงความเป็นผู้มีความสามารถพิเศษ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และผลงานมีคุณภาพตามมาตรฐานวิทยฐานะ เป็นแบบอย่างที่ดีให้ผู้อื่นสามารถนำไปปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ได้ เป็นที่ยอมรับของผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน ชุมชน สังคม และวงวิชาชีพ และต้องเป็นผลงานที่ได้รับรางวัลสูงสุดระดับชาติขึ้นไป หรือเป็นผลงานที่ส่วนราชการต้นสังกัดพิจารณาเห็นว่ามีคุณภาพเทียบเคียงกับผลงาน ที่ได้รับรางวัลระดับชาติขึ้นไป และผลงานดีเด่นนั้นต้องส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพในการบริหารและการจัดการศึกษาจนเป็นที่ประจักษ์⁸

นั่นคือ ครูที่จะขอรับประเมินเลื่อนวิทยฐานะจะต้องมีผลงานตามลักษณะ 2 แบบ คือ แบบแรก ผลงานนั้นต้องได้รับรางวัลสูงสุดระดับชาติขึ้นไป ไม่น้อยกว่า 2 รางวัลสำหรับวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ และไม่น้อยกว่า 3 รางวัลสำหรับวิทยฐานะเชี่ยวชาญ แบบที่สอง ผลงานดีเด่นที่ส่วนราชการต้นสังกัดพิจารณาเห็นว่าเป็นผลงานที่มีคุณภาพเทียบเคียงกับผลงานที่ได้รับรางวัลสูงสุดระดับชาติขึ้นไป ไม่น้อยกว่า 2 รายการสำหรับวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ และไม่น้อยกว่า 3 รายการสำหรับวิทยฐานะเชี่ยวชาญ และทั้งสองรูปแบบนั้นต้องเป็นผลงานที่เกิดขึ้นภายใน 3 ปีนับถึงวันที่ยื่นขอรับการประเมิน ถ้าหากผลงานดีเด่นที่ได้รับรางวัลสูงสุดระดับชาติหรือผลงานดีเด่นที่ส่วนราชการต้นสังกัดพิจารณาเห็นว่าเป็นผลงานที่มีคุณภาพเทียบเคียงเกิน 3 ปี ต้องมีหลักฐานแสดงการพัฒนาผลงานและใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

เมื่อผู้ขอรับการประเมินมีผลงานครบตามเกณฑ์ต้องจัดทำเอกสารสรุปผลงานดีเด่นที่เสนอขอรับการประเมินทุกรายการในเล่มเดียวกัน จำนวน 1 เล่ม ตัวอย่างของ “ผลงานเชิงประจักษ์” ที่สามารถนำมาประเมินเพื่อเลื่อนวิทยฐานะได้ เช่น⁹ โครงการงานคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ “เยาวชนไทยทำดีถวายในหลวง, รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ, รางวัลชนะเลิศอันดับ 1 “สุดยอดส้วมระดับประเทศ”, รางวัลครูสังคมศึกษาดีเด่น, รางวัลชนะเลิศการแข่งขันตอบปัญหาวิชาการ วิชาการเนย์, รางวัลชนะเลิศการแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียนระดับประเทศ เป็นต้น

ดังนั้นครูที่ต้องการเลื่อนวิทยฐานะโดยใช้ผลงานเชิงประจักษ์ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2556 เป็นต้นมาจึงเร่งทำผลงานดีเด่นต่างๆ ตามกำหนดคือ 3 ปี รวมถึงการแข่งขันฯ เมื่อถึงปี พ.ศ. 2559 การสะสมเก็บผลงานครบ 3 ปี ครูได้ยื่นขอประเมินเลื่อนวิทยฐานะ ตัวอย่างได้ชัดเจนคือในปี พ.ศ.2559 ได้แจ้งผลการคัดเลือกข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ได้ขอเสนอยื่นผลงานดีเด่นที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์เพื่อประเมินวิทยฐานะ มีมติเห็นชอบให้เลื่อนวิทยฐานะทั้งหมด 2,712 ราย

⁸ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 0206.3/ว 5.

⁹ ตัวอย่างรางวัลจากจำนวน 203 รางวัลในบัญชีรายชื่อรางวัลสูงสุดระดับชาติที่คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนดให้การรับรองเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาคุณสมบัติในการขอเลื่อนวิทยฐานะตามหนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.3/ว 13 ลงวันที่ 1 สิงหาคม 2556

โดยในส่วนของสายการสอนตำแหน่งครู เลื่อนวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ 138 ราย เลื่อนวิทยฐานะเชี่ยวชาญ 726 ราย¹⁰

ต่อมาในปี พ.ศ.2560 สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้เปลี่ยนหลักเกณฑ์และวิธีการการเลื่อนวิทยฐานะของครูตามเกณฑ์ ว21/2560 โดยเกณฑ์การประเมิน 3 ด้านถูกกำหนดใหม่ คือ ด้านที่ 1 ด้านการจัดการเรียนการสอน, ด้านที่ 2 ด้านการบริหารจัดการชั้นเรียน และด้านที่ 3 ด้านการพัฒนาตนเอง¹¹สาระสำคัญของหลักเกณฑ์ใหม่คือ ครูต้องมีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต้องครบ 5 ปีถึงขอเลื่อนวิทยฐานะได้ ซึ่งแต่ละปีครูต้องมีชั่วโมง PLC (Professional Learning Community) หรือที่เรียกว่า “ชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ” 50 ชั่วโมงต่อปี ที่สำคัญคือเกณฑ์ใหม่นี้ยกเลิกการใช้ผลงานเชิงประจักษ์ในเกณฑ์การประเมินวิทยฐานะ โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2560 นั้นหมายถึงว่า ครูที่ได้บรรจุใหม่และครูที่มีได้ยื่นคำขอประเมินวิทยฐานะก่อนวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2560 ต้องใช้เกณฑ์ ว21/2560 สำหรับครูที่ยื่นขอประเมินวิทยฐานะก่อนวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2560 ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจึงสามารถใช้เกณฑ์เดิมในการประเมินวิทยฐานะได้ ผลงานเชิงประจักษ์จึงยังเป็นผลงานที่ต้องเร่งสร้างในปีการศึกษา 2560 และ ปีการศึกษา 2561 เพื่อให้ทันเก็บผลงานใช้กับเกณฑ์ประเมินเก่า

กระนั้น การส่งนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันศิลปหัตถกรรมเพื่อสร้างผลงานเชิงประจักษ์ให้ครู จะหมดความสำคัญลงหรือการแข่งขันศิลปหัตถกรรมจะยังคงเข้มข้นอยู่หรือไม่ คงต้องว่ากันในการแข่งขันศิลปหัตถกรรมในปีการศึกษา 2562 ที่ผลงานจะนำมาใช้ในการขอประเมินวิทยฐานะไม่ได้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้ส่งนักเรียนเข้าแข่งขันศิลปหัตถกรรมติดต่อกันตั้งแต่ปี พ.ศ.2553 ได้แสดงความเห็นในประเด็นนี้ว่า “เกณฑ์ประเมินใหม่มีส่วน อาจจะไม่ถึงขั้นที่ว่าไม่ส่งนักเรียนเข้าแข่งขัน เพราะทางเขตพื้นที่การศึกษาเขาขอความร่วมมือมา เราก็ส่งไป แต่จะให้ลงทุนลงแรงเท่าเมื่อก่อนคงไม่เท่า” (ครู นามสมมุติ สี่, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2561)

หากมองว่าการเปลี่ยนเกณฑ์การประเมินวิทยฐานะโดยยกเลิกผลงานเชิงประจักษ์เป็นทิศทางที่ดีของวงการการศึกษาที่จะลดภาระครูลง และลดผลกระทบที่ส่งผลถึงนักเรียนโดยตรงในฐานะเป็นแรงงานในการสร้างผลงานให้ครู ก็ยังไม่อาจกล่าวได้เช่นนั้นเพราะเกณฑ์ประเมินใหม่ที่เข้ามาแทนที่ ในเกณฑ์ด้านการพัฒนาตนเองได้เพิ่มภาระหน้าที่ครู คือ การที่ครูต้องอบรม PLC 50 ชั่วโมงต่อ

¹⁰ ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, เรื่อง ผลการพิจารณาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้มีคุณสมบัติเข้ารับการคัดเลือกเพื่อให้มีวิทยฐานะหรือเลื่อนเป็นวิทยฐานะชำนาญการพิเศษและวิทยฐานะเชี่ยวชาญ ทุกตำแหน่ง, (13 กันยายน 2559)

¹¹ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 0206.3/ว 21, เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งครู มีวิทยฐานะและเลื่อนวิทยฐานะ, (5 กรกฎาคม 2560).

ปี หรือที่เรียกกันว่าอบรม “คุปองครู” เมื่อครูต้องการเลื่อนวิทยฐานะต้องอยู่ตามวาระครบ 5 ปี แต่แต่ละปีต้องอบรม “คุปองครู” 50 ชั่วโมง ฉะนั้นจะเลื่อนวิทยฐานะได้ต้องมีชั่วโมง “คุปองครู” 250 ชั่วโมง

การแข่งขันศิลปกรรมนักเรียน กับ แด้มต่อของโอกาสอื่นๆ

ครูอัตราจ้างคือลูกจ้างชั่วคราวของโรงเรียน ที่ถือสัญญาจ้างคราวละ 6 เดือนหรือสัญญาจ้าง 1 ปี ที่ต้องต่อสัญญาจ้างเมื่อครบวาระหมดสัญญา ปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งที่หลากหลายจากผู้ออกคำสั่งที่มากหน้าหลายตาในโรงเรียน พวกเขามีได้มีอำนาจต่อรองนัก เมื่อโรงเรียนต้องจัดทีมนักเรียนเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันศิลปหัตถกรรม ครูอัตราจ้างจะได้รับมอบหมายให้ควบคุมดูแลและจัดส่งนักเรียนเข้าแข่งขันศิลปหัตถกรรม ครูอัตราจ้าง 1 คน อาจต้องทำหน้าที่ดูแลทีมเข้าร่วมการแข่งขันหลายทีม ซึ่งถือว่าเป็นภาระที่หนักเมื่อรวมอยู่ในภาระงานของครูอัตราจ้าง การส่งนักเรียนเข้าแข่งขันถึงแม้ว่าคาดหวังหรือไม่คาดหวังกับผลรางวัลแต่ครูกลุ่มนี้ต้องแสดงให้เห็นถึงความทุ่มเท เพราะมีผลกับการประเมินการจ้างงานเมื่อต้องต่อสัญญา เหตุผลอีกประการของครูอัตราจ้างที่ต้องการเก็บผลงานการนำนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันเพื่อใช้ในการสอบบรรจุข้าราชการครูในกรณี “การสอบบรรจุภายใน” ที่เปิดโอกาสให้ครูอัตราจ้างที่มีอายุงานครบ 3 ปีสอบบรรจุรับราชการครู แม้ว่าการสอบในกรณีดังกล่าวจะมีข้อสอบวัดในการแข่งขัน แต่การสร้างผลงานที่เกิดขึ้นกับนักเรียนสามารถนำผลงานดังกล่าวบันทึกลงเป็นแฟ้มสะสมผลงานเพื่อใช้ในการพิจารณาในการสอบสัมภาษณ์ ข้อมูลจากอดีตครูอัตราจ้างท่านหนึ่งได้เล่าว่า

ผมเข้าทำงานเป็นอัตราจ้างในโรงเรียนระดับประถมศึกษาเมื่อปี 2553 เริ่มส่งนักเรียนเข้าแข่งขันศิลปหัตถกรรมตั้งแต่ปี พ.ศ.2553 ในรายการแข่งขันภาพยนตร์สั้น ลูกการแข่งขันระดับประถมศึกษาติดต่อกันหลายปี ผมได้ลงทุนด้านอุปกรณ์ต่างๆในการถ่ายทำด้วยทุนส่วนตัวของผมเองหลายหมื่นบาท ผมส่งภาพยนตร์สั้นเข้าร่วมการแข่งขันฯ ตั้งแต่ปี 2553-2558 ผลงานมีเข้ารอบเริ่มตั้งแต่ในช่วงปีแรกที่ส่งเข้าแข่งขันก็ชนะในระดับเขต ต่อมาก็สามารถเข้ารอบในระดับภาคและสามารถสร้างเป็นผลงานระดับชาติที่เป็นผลงานเชิงประจักษ์ ผมก็จัดส่งเข้าร่วมรายการแข่งขันเรื่อยมาในฐานะครูอัตราจ้างที่ทำให้มีพื้นที่ยื่นในโรงเรียน จนถึงเมื่อปี 2558 ผมได้เข้าบรรจุข้าราชการครูจากกรณีการสอบภายใน ผมมั่นใจว่าผลงานภาพยนตร์สั้นที่ทำมาเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผ่านการคัดเลือก ไม่ใช่ผมคนเดียวนะ อย่างรุ่นน้องคนหนึ่งโรงเรียนเดียวกัน เป็นครูอัตราจ้างนิแหละ ได้ดูแลการส่งนักเรียนเข้าแข่งขันมารยาทไทยผลงานระดับชาติด้วย ตอนนั้นก็ไปบรรจุอยู่อีกที่แล้ว ผ่านกรณีการสอบภายในเช่นเดียวกับผม

(ครู นามสมมุติ สี่, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2561)

สำหรับครูผู้ช่วยที่เป็นตำแหน่งเริ่มแรกของการบรรจุเข้ารับราชการครู เมื่อครบวาระของการปฏิบัติงานต้องรับการประเมินเพื่อเลื่อนตำแหน่งจากครูผู้ช่วยสู่ตำแหน่งครู ต้องมีการประเมินถึง 8 ครั้ง ภายใน 2 ปีนับตั้งแต่เริ่มบรรจุเข้าสู่ตำแหน่งตามเกณฑ์ประเมิน ศธ 0206.2 /ว20¹² ที่ประกาศใช้ตั้งแต่ปีพ.ศ.2548 จนถึง พ.ศ.2560 ได้ระบุถึงองค์ประกอบในการประเมินหลายรายการที่นอกจากผลงานด้านการปฏิบัติหน้าที่จากการสอน ผลงานของครูที่สร้างผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน เช่น กิจกรรมของสถานศึกษา, โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน, การเข้าร่วมการแข่งขันต่างๆ รวมถึงผลรางวัลการแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียนจะมีน้ำหนักคะแนนสำหรับการประเมินที่สูง ครูสามารถใช้หลักฐานจากผลงานเหล่านี้ในลักษณะของคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงาน หรือในรูปแบบของแฟ้มสะสมงานเข้าสู่การประเมินครูผู้ช่วยได้¹³

นอกจากนั้น ข้าราชการครูที่มีความประสงค์ย้ายหน่วยงานสังกัดจะต้องทำเรื่องขอย้ายถึงเขตพื้นที่การศึกษา ถึงแม้จะมีองค์ประกอบหลายด้านในการพิจารณาขอย้าย ในส่วนของเกณฑ์ด้านความสามารถครูต้องนำเสนอผลการปฏิบัติงาน รางวัลที่เกิดขึ้นกับตนเองหรือผู้เรียน โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะพิจารณาจากเกียรติบัตร โล่รางวัลจากหน่วยงานต่างๆ¹⁴ ฉะนั้นการแข่งขันศิลปหัตถกรรมเป็นหนึ่งในทางเลือกในการสะสมผลงานของครู ที่สามารถนำผลงานการเข้าร่วมการแข่งขันบนที่ลงในแบบคำร้องขอย้ายของราชการครูในรายการ “รางวัลที่ได้รับหรือผลงานที่แสดงถึงความรู้ความสามารถ”¹⁵ ดังข้อมูลจากครูอีกท่านที่ได้บรรจุเป็นข้าราชการครูในโรงเรียนที่ไกลจากภูมิลำเนาและมีความประสงค์ที่จะย้ายกลับภูมิลำเนา ได้เล่าว่า

ต้องทำผลงานลักษณะเชิงประจักษ์ติดตัวไว้ เพื่อใช้ทั้งประเมินขอเลื่อนวิทยฐานะแล้วก็เพื่อทำเรื่องย้ายกลับบ้าน ตอนนั้นผมก็ทำเรื่องขอย้ายอยู่ แต่ก็ยังไม่สำเร็จสักที การเอาผลงานเชิงประจักษ์มาใช้ขอย้ายราชการมันไม่ได้มีเกณฑ์น้ำหนักการตัดสินใจให้คะแนนเห็นชัดเจนหรอก เพราะมันมีอีกหลายอย่างที่ใช้บันทึกค่าขอได้ อย่างเช่นกลับไปดูแลพ่อแม่ที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ ย้ายตามคู่สมรส ปัญหาสุขภาพ แต่ถ้าเรามีผลงานยังผลงานระดับชาติมันก็อาจช่วย

¹² สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 0206.2/ว20, เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการเตรียมความพร้อมและพัฒนาอย่างเข้ม, (10 พฤศจิกายน 2548).

¹³ แบบประเมินการเตรียมความพร้อมและพัฒนาอย่างเข้ม ส่งพร้อมหนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.2/ว20.

¹⁴ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 04009/ว8022, การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2561, (12 ธันวาคม 2560).

¹⁵ แบบคำร้องขอย้ายของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบบมากับหนังสือออกโดย ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่, ที่ ศธ 0269/342, เรื่อง องค์ประกอบพิจารณาตามหลักเกณฑ์และวิธีการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาดำแหน่งครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (9 ธันวาคม 2559).

ได้ อย่างในแบบบันทึกขอย้ายของเขตพื้นที่การศึกษาก็ให้เราระบุผลงานและประสบการณ์ลงไป ผมคิดว่ามันคือการสร้างมูลค่าให้ตัวเอง เพื่อส่งเรื่องขอย้ายไปที่เขตใกล้บ้านแล้วเขาอยากได้เรา ผมก็ขอมีความหวังไว้ก่อน

(ครู นามสมมุติ สาม, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2561)

บทสรุป

การศึกษาการแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียนในกรณีศึกษาของกลุ่มสาระสังคมศึกษาในช่วงปีการศึกษา 2556-2561 ทำให้เราเห็นถึงผลกระทบที่มีต่อสถานศึกษา ครูและนักเรียนไม่น้อย แม้กิจกรรมดังกล่าวจะเป็นเพียงกิจกรรมเสริมหลักสูตรและส่งผลเพียงนักเรียนกลุ่มน้อย แต่กลับเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนและครูให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะมีผลต่อการประเมินและเกณฑ์ประเมินอย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงล่าสุดที่เกณฑ์ประเมินไม่ได้ผูกอยู่กับผลงานเชิงประจักษ์และผลงานการแข่งขันศิลปหัตถกรรมนักเรียนแล้ว การแข่งขันดังกล่าวที่มีความเข้มข้นมาตั้งแต่กลางทศวรรษ 2550 อาจจะถูกลดความสำคัญลงก็เป็นได้

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ 922/2561, เรื่อง การปรับปรุงโครงสร้างเวลาเรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551, (3 พฤษภาคม 2561).

ตัวอย่างรางวัลจากจำนวน 203 รางวัลในบัญชีรายชื่อรางวัลสูงสุดระดับชาติที่คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนดให้การรับรองเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาคุณสมบัติในการขอเลื่อนวิทยฐานะ ตามหนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.3/ว 13 ลงวันที่ 1 สิงหาคม 2556

แบบคำร้องขอย้ายของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แนบมากับหนังสือออกโดย ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่, ที่ ศธ 0269/342, เรื่อง องค์ประกอบการพิจารณาตามหลักเกณฑ์และวิธีการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตำแหน่งครู สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (9 ธันวาคม 2559).

ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, เรื่อง ผลการพิจารณาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้มีคุณสมบัติเข้ารับการคัดเลือกเพื่อให้มีวิทยฐานะหรือเลื่อนเป็นวิทยฐานะชำนาญการพิเศษและวิทยฐานะเชี่ยวชาญ ทุกตำแหน่ง, (13 กันยายน 2559).

โรงเรียนสบปราบวิทยา. ม.ป.ป. “ข้อมูลนักเรียนปีการศึกษา 2561”. เข้าถึงได้จาก <http://thai.sppit.ac.th/>

สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน. ม.ป.ป. สรุปกิจกรรมการแข่งขัน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เข้าถึงได้จาก <http://www.sillapa.net/>

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 2. 2559. “งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนระดับเขตพื้นที่การศึกษา ปีการศึกษา 2559”. เข้าถึงได้จาก <http://north66.sillapa.net/sp-lpg2/>

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1. ม.ป.ป. “ประวัติงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน - ส พ ป.ก จ.1”. เข้าถึงได้จาก www.kan1.go.th/st54-off001.pdf

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 ลำปาง 2 (สหวิทยาเขตเถินบุรีนทร์). ม.ป.ป. “งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 68 ปีการศึกษา 2561”. เข้าถึงได้จาก <https://www.north68.sillapa.net/sm-lpg2/>

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 04009/ว8022, การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ.2561, (12 ธันวาคม 2560).

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ. 0206.4/ว 17, เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีวิทยฐานะและเลื่อนวิทยฐานะ, (30 กันยายน 2552).

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการประเมินข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้มีวิทยฐานะและเลื่อนวิทยฐานะ สายงานสอน, (30 เมษายน 2553).

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 0206.3/ว5, เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้มีผลงานดีเด่นที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์มีวิทยฐานะหรือเลื่อนเป็นวิทยฐานะชำนาญการพิเศษและวิทยฐานะเชี่ยวชาญ, (12 เมษายน 2554).

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 0206.3/ว 12, เรื่อง การรับรองรางวัลสูงสุดระดับชาติขึ้นไป, (1 สิงหาคม 2554).

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 0206.3/ว13, เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้มีผลงานดีเด่นที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์มีวิทยฐานะหรือเลื่อนเป็นวิทยฐานะชำนาญการพิเศษและวิทยฐานะเชี่ยวชาญทุกตำแหน่ง, (1 สิงหาคม 2556).

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 0206.3/ว 21, เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งครู มีวิทยฐานะและเลื่อนวิทยฐานะ, (5 กรกฎาคม 2560).

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ที่ ศธ 0206.2/ว20, เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการเตรียมความพร้อมและพัฒนาอย่างเข้ม, (10 พฤศจิกายน 2548).

สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, *สถิติการศึกษาประจำปี 2559* (กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, 2560).

สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน. 2555. งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 62 ปีการศึกษา 2555. เข้าถึงได้จาก <http://art62.sillapa.net/>

Translated Thai References

Kham sang samnakngan khanakammakan kansueksa khan phuenthan thi 922/2561, rueang kan prapprung khongsang wela rian tam laksut kaenklang kansueksa khan phuenthan 2551, (May 3, 2018).

Tuayang rangwan chak chamnuan 203 rangwan nai banchi raichue sungsut radap

chat thi khanakammakan kharatchakan khru lae bukhlakon thang kansueksa kamnot hai kan raprong phuea chai prakop kan phicharana khunnasombat nai kan kho luean witthayathana tam nangsue samnakngan ko.kho.so. thi so tho 0206.3 / wo long wanthi 1 singhakhom 2556

Baep Pramoen Kan Triam Khwamphrom Lae Phatthana Na Yang Khem Song Phrom Nangsue Samnakngan Ko Khot A Thi 0206.2/ว20

Prakat Samnakngan Khanakammakan Kansueksa Khanphuenthan, Rueang Phon Kan Phicharana Kharatchakan Khru Lae Bukhlakon Thangkan Sueksa Phu Mi Khunnasombat Khao Rap Kan Khatlueak Phuea Hai Mi Witthayathana Rue Luean Pen Witthayathana Chamnan Kan Phiset Lae Witthayathana ChiaoChan Thuk Tamnaeng (13 Kanyayon 2560).

Rongrian Sop Prap Witthaya Chut, "Khomun Nakrian Pikansueksa 2561" Suep Khon Muea 28 Phruetsachikayon 2561 Chak <http://thai.sppit.ac.th/>

Sarup Kitchakam Kan Khaengkhan Klum Sara Kan Rianru Sangkhomsueksa Satsana Lae Watthanatham Retrieved from <http://www.sillapa.net/>

Samnakngan Khet Phuenthi Kansueksa Lampang Khet 2, “Ngan Sinlapa Hatthakam Nakrian Radap Khet Phuenthi Kansueksa Pikansueksa 2559” Retrieved from <http://north66.sillapa.net/sp-lpg2/>

Samnakngan Khet Phuenthi Kansueksa Prathomsueksa Kan Chon Bu Kri Khet 1. “Prawattisat Ngan Sinlapa Hatthakam Nakrian Po Kot A 1” Retrieved from www.kan1.go.th/st54-off001.pdf

Samnakngan Khet Phuenthi Kansueksa Matthayomsueksa Khet 35 Lampang 2 (Saha Witthayakhet Thoen Burin). “Ngan Sinlapa Hattha Krom Nakrian Khrang Thi 68 Pikansueksa 2561” Retrieved from <https://www.north68.sillapa.net/sm-lpg2/>

Samnakngan Khanakammakan Kansueksa Khanphuenthan Krasuang Sueksathikan, 04009/wo8022, Kan Yai Kharatchakan Khru Lae Bukhlakon Thangkan Sueksa Tamnaeng Khru Sangkat Samnakngan Khanakammakan Kansueksa Khanphuenthan Pi Pho So 2561 (12 Thanwakhom 2560).

Samnakngan Khanakammakan Kansueksa Khanphuenthan Krasuang Sueksathikan, So Tho 0206.4/wor 17, Rueang Lakken Lae Withikan Hai Kharatchakan Khru Lae Bukhlakon Thangkan Sueksa Mi Witthayathana Lae Luean Witthayathana (30 Kanyayon 2552).

Samnakngan Khanakammakan Kansueksa Khanphuenthan Krasuang Sueksathikan, Khumue Kan Pramoen Kharatchakan Khru Lae Bukhlakon Thangkan Sueksa Phuea Hai Mi Witthayathana Lae Luean Witthayathana Sai Ngan Son (30 Mesayon 2553).

Samnakngan Khanakammakan Kansueksa Khanphuenthan Krasuang Sueksathikan, Thi So Tho 0206.3/ Wo 5, Rueang Lakken Lae Withikan Hai Kharatchakan Khru Lae Bukhlakon Thangkan Sueksa Phu Mi Phonngan Diden Thi Pra Sonla Phonsamret Pen Thi Prachak Mi Witthaya Ba Na Rue Luean Pen Witthayathana Chamnan Kan Phiset Lae Witthayathana Chiaochoan (12 Mesayon 2554).

Samnakngan Khanakammakan Kansueksa Khanphuenthan Krasuang Sueksathikan, Thi So Tho 0206.3/ Wor 12, Rueang Kan Raprong Rangwan Sungsut Radap Chat Khuen Pai (1 Singhakhom 2554).

Samnakngan Khanakammakan Kansueksa Khanphuenthan Krasuang Sueksathikan, Thi So Tho 0206.3/ Wor 13, Rueang Lakken Lae Withikan Hai Kharatchakan Khru Lae Bukhlakon Thangkan Sueksa Phu Mi Phonngan Diden Thi Prasop Phonsamret Pen Thi Prachak Rue Luean Pen Witthayathana Chamnan Kan Phiset Lae Witthayathana ChiaoChan Thuk Tamnaeng (1 Singhakhom 2556).

Samnakngan Khanakammakan Kansueksa Khanphuenthan Krasuang Sueksathikan, Thi So Tho 0206.3/ Wor 21, Rueang Lakken Lae Withikan Hai Kharatchakan Khru Lae Bukhlakon Thangkan Sueksa Tamnaeng Khru Mi Witthayathana Lae Luean Witthayathana (5 Karakadakhom 2560).

Samnakngan Khanakammakan Kansueksa Khanphuenthan Krasuang Sueksathikan, Thi So Tho 0206.3/ Wor 20, Rueang Lakken Lae Withikan Triam Khwamphrom Lae Phatthana Yang Khem (10 Phruetsachikayon 2548).

Samnakngan Palat Krasuang Krasuang Sueksathikan, Sathiti Kansueksa Pracham Pi 2559 (Krungthep : Samnakngan Palat Krasuang Krasuang Sueksathikan, 2560).

Samnak Phatthana Kitchakam Nakrian. Ngan sinlapahattakam nakrian khrang thi 62 pikansueksa 2555. Retrieved from <http://art62.sillapa.net/>

สัมภาษณ์

ครู นามสมมติ หนึ่ง, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2561

ครู นามสมมติ สาม, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2561

ครู นามสมมติ สี่, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2561

ครู นามสมมติ ห้า, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2561

ครู นามสมมติ หก, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2561

ครู นามสมมติ เจ็ด, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2561

นักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง นามสมมติ สอง, 12 ธันวาคม 2561

Thai Translated Interviews

Khru 1, Samphat, 15 Phruetsachikayon 2561.

Khru 3, Samphat, 16, Phruetsachikayon 2561

Khru 4, Samphat, 16 Phruetsachikayon 2561.

Khru 5, Samphat, 15 Phruetsachikayon 2561.

Khru 6, Samphat, 15 Phruetsachikayon 2561.

Khru 7, Samphat, 15 Phruetsachikayon 2561.

Naksueksa Mahawitthayalai Haeng Nueng Nam Sommut 2, 12 Thanwakhom 2561.